

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Gözde GÜLÖREN

Araştırmacı, TEPAV (gozde.guloren@tepav.org.tr)

Sadettin BACANLI

Yardımcı Araştırmacı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Ülkemizde meydana gelen yüksek iş kazaları istatistiklerinin gerektirdiği doğrultuda bir İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Kanunu'nun hazırlanması öngörülmüştür. Bu kanunla beraber yıllardır İş Kanunu'nun eki olarak çıkan tüzük ve yönetmelik gibi ikincil mevzuatlarla yönetilen iş sağlığı ve güvenliği alanının genelini kapsayacak bir yasaya sahip olunmuştur. Bu bilgi notunda 30 Haziran 2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile getirilen en önemli yenilikler olan Kanunun kimleri kapsadığı, iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin görev ve sorumlulukları, sürekli iyileştirme kavramı ve risk değerlendirmesi ve çerçevesinde çalışma hayatına olan etkisi incelenmiş, yapılan analizlere dayanarak tavsiyelerde bulunulmuştur.

Giriş

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından her yıl yayınlanan iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerine göre çeşitli sebeplerden kaynaklanan iş kazaları sonucu 2006 yılında 1592; 2007 yılında 1043; 2008 yılında 865; 2009'da 1171; 2010'da ise 1444 işçi hayatını kaybetmiştir.

Aşağıdaki Tablo 1'de ayrıntılı olarak görülebileceği üzere, SGK verilerine göre ülkemizde meydana gelen iş kazalarının büyük kısmı (yüzde 37) bir veya birden fazla cismin işçileri sıkıştırması, ezmesi, kesmesi ve işçilere batması nedeniyle gerçekleşmektedir. Diğer önemli kaza nedenleri ise yüzde 19 ile düşen cisimlerin işçilere çarpması ve kişileri devirmesi, yüzde 14,3 ile kişilerin düşmesi

ve yüzde 12.1 ile makine kullanımına bağlı kazalardır.

Tablo 1: Türkiye'de 2010 yılı İş Kazası İstatistikleri

Kaza Sebepleri	Kaza Geçiren Kişi Sayısı	Yüzde
Bir veya birden fazla cismin sıkıştırması, ezmesi, kesmesi, batması	23.346	37,1
Düşen cisimlerin kişiye çarpması ve devirmesi	11.956	19
Kişilerin düşmesi	8.992	14,2
Makinelerin sebep olduğu kazalar	7.601	12
Diğer nedenler	11.008	17,5
TOPLAM	62.903	100

Kaynak: SGK

İş kazalarıyla ilgili yukarıdaki tabloda sunulan istatistikler, işçilerin uygun şartlarda çalıştırılmadığını ve can güvenliklerinin sağlanamadığını açıkça göstermektedir. Bahsedilen yüksek kaza oranları bir iş güvenliği kanununu elzem kılmış ve kanunun şekillenmesi amacıyla uzun süredir devam eden çalışmalar sonuca ulaşmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile çalışma hayatına birçok açıdan yenilikler getirilmesi amaçlanmıştır. Bu bilgi notunda kanunun getirdiği kimi yenilikler değerlendirilmektedir. Bunlar arasında özellikle 50 işçi sınırı olmaksızın tüm işyerlerinde iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi bulundurma hükmünün önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, kanunun tüm çalışanları kamu ve özel sektör ayrımaksızın kapsamaması ve her işyerinde zorunlu olarak risk değerlendirmesi uygulamasına odaklanılacaktır.

İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekimi Şartı

Yüksek kaza oranları ile mücadele etmek amacıyla alınabilecek tedbirlerden biri, iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi istihdamının tüm işletmelerde zorunlu kılınmasıdır. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bu sorunun çözümüne yönelik adımlar atıldığı görülmektedir.

Kanun bu amaçla öncelikle işletmeleri tehlike derecelerine göre sınıflandırmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından, 2009 yılında çıkartılan İş Sağlığı ve Güvenliğine ilişkin tehlike sınıfları listesi tebliğiyle işletmeler tehlike derecesine göre Çok Tehlikeli, Tehlikeli ve Az Tehlikeli olarak üç sınıfa¹ ayrılmaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile çok tehlikeli işyerlerinde A sınıfı, tehlikeli işyerlerinde B sınıfı ve az tehlikeli işyerlerinde C sınıfı belgeye sahip iş güvenliği uzmanı² çalıştırılması zorunlu hale getirilmekte-

¹ Tehlike sınıfı: İşyerlerinin az tehlikeli, tehlikeli veya çok tehlikeli olarak sınıflandırılması sırasında çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Bunların önde gelenleri işyerinin iş sağlığına ve güvenliğine uygunluğu, yapılan işin özelliği, işin her safhasında kullanılan veya ortaya çıkan maddelerin nitelikleri, iş ekipmanı, üretim yöntemi ve şekilleri, çalışma ortamı ve şartlarıdır.

² (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesi; (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesiyle en az dört yıl fiilen görev yaptığını iş güvenliği uzmanlığı sözleşmesi ile belgeleyen ve (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı eğitimine katılarak yapılacak (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı sınavında başarılı olan mühendis, mimar veya teknik elemanlara, iş sağlığı ve güvenliği

dir.³ Bir başka deyişle bu Kanun, iş güvenliği uzmanı istihdamının yanı sıra, tüm tehlike sınıflarındaki işyerlerinde işyeri hekimi istihdamını da zorunlu hale getirmektedir.

Bu derecelendirme mevcut kanuna göre büyük bir ilerleme anlamını taşımaktadır. Şu anda yürürlükte olan iş güvenliği yönetmeliğinde, iş güvenliği uzmanı ve işyeri⁴ hekimi çalıştırma zorunluluğu sadece sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve 50'den fazla işçi çalıştıran işverenler için geçerlidir. Yeni İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 50 işçi sınırını kaldırmakta ve tüm işyerlerinde iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi bulundurmayı zorunlu hale getirmektedir. Ayrıca, yasaya konulan bir hükümlerle, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın, 10'dan az işçi çalıştıran işverenlere destek sağlayabilmesi de düzenlenmiştir.

Kanunla yapılan düzenlemeleri daha ayrıntılı olarak incelemek için, 27 Ekim 2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmeliğinden yola çıkılması gerekmektedir. Bu yönetmeliğe göre, Az tehlikeli sınıfta yer alan 1000 ve daha fazla işçisi olan işyerlerinde her 1000 işçi için tam gün çalışacak en az bir iş güvenliği uzmanı ve bir işyeri hekimi görevlendirilir. Tehlikeli sınıfta yer alan 750 ve daha fazla işçisi olan işyerlerinde her 750 işçi için tam gün çalışacak en az bir iş güvenliği uzmanı ve bir işyeri hekimi görevlendirilir. Çok tehlikeli sınıfta yer alan 500 ve daha fazla işçisi olan işyerlerinde her 500

alanında en az beş yıl teftiş yapmış mühendis, mimar veya teknik eleman olan iş müfettişleri, en az beş yıl uzman olarak çalışmış Bakanlık İş Sağlığı ve Güvenliği uzmanları, İş Sağlığı ve Güvenliği veya iş güvenliği doktorası yapmış olan mühendis, mimar veya teknik elemanlar ile Genel Müdürlük ve bağlı birimlerinde mühendis, mimar veya teknik eleman olarak en az on yıl görev yapmış olanlardan (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı için yapılacak sınavda başarılı olanlara,

(B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesi; (C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesiyle en az üç yıl fiilen görev yaptığını iş güvenliği uzmanlığı sözleşmesi ile belgeleyen ve (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı eğitimine katılarak yapılacak (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı sınavında başarılı olan mühendis, mimar veya teknik elemanlara, iş sağlığı ve güvenliği veya iş güvenliği yüksek lisansı yapmış olan mühendis, mimar veya teknik elemanlardan (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı sınavında başarılı olanlara,

(C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesi; (C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı eğitimine katılarak yapılacak (C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı sınavında başarılı olan mühendis, mimar veya teknik elemanlara Bakanlıkça verilir.

³ İş güvenliği uzmanlığı belgesinin başlangıç sınıfı C olup, uzmanlar belirli süre hizmet verdikten sonra B ve A sınıfı belge alabilirler.

⁴ Vergi Usul Kanunu'nun 156. maddesine göre işyeri tanımı: "Ticari, sınai, zirai ve mesleki faaliyette işyeri, mağaza, idarehane, muayenehane, imalathane, şube, depo, kahvehane, eğlence ve spor yerleri, çiftlik ve hayvancılık tesisleri, dalyan ve voli mahalleleri, maden ve ocakları, inşaat şantiyeleri ve vapur büfeleri gibi ticari ve mesleki bir faaliyetin icrasına tahsis edilen veya bu faaliyetlerde kullanılan yerdir."

işçi için tam gün çalışacak en az bir iş güvenliği uzmanı ve bir işyeri hekimi görevlendirilir. Ayrıca tehlike sınıflarına göre 1000, 750 ve 500 çalışan sayısının tam katları olmaması durumunda tehlike sınıflarına göre İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekiminin Ek Çalışma Saatleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekimi Ek Çalışma Saatleri

Tehlike Sınıfı	Çalışan İşçi Sayısı	İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekiminin Aylık Sabit Çalışma Saatleri	İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekiminin Aylık Ek Çalışma Saatleri
(A) Çok Tehlikeli	500+	En az 36 saat	İşçi başına en az 10 dakika
(B) Tehlikeli	750+	En az 24 saat	İşçi başına en az 5 dakika
(C) Az Tehlikeli	1000+	En az 12 saat	İşçi başına en az 5 dakika

Örneğin, çok tehlikeli sınıfta yer alan bir tersaneenin 590 işçisi varsa tam zamanlı çalışan bir iş güvenliği uzmanı ve bir işyeri hekimine ek olarak ayda en az 36'şar saat çalışan bir iş güvenliği uzmanı ve bir işyeri hekimi çalıştırılacaktır. Ayrıca, kısmi zamanlı istihdam edilen iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin 500 işçi sayısı sınırından fazla olan 90 işçi için, işçi başına 10'ar dakika yani ayda 15 saat fazladan çalıştırılması gerekmektedir.

Ayrıca, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile getirilen düzenlemelerin işyeri tarafından uygulanmasını sağlamak amacıyla çeşitli yaptırımlar getirilmiştir. Buna göre kanuna uyulmadığı takdirde, görevlendirilmeyen her kişi için işveren veya işveren vekiline 5000 TL idari para cezası verilecektir. Buna ek olarak, kanuna uymama durumunun devam ettiği her ay için, işyerlerine aynı miktarda idari para cezası verilmeye devam edilecektir⁵.

Şartın Başlama Tarihi

İş kazası verilerinin de dikkat çektiği gibi, kanunun uygulamaya geçiş tarihi büyük önem taşımaktadır. Kanunla bu konuda yapılan düzenle-

meye göre iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi çalıştırma ya da dışarıdan hizmet alma şartının başlangıç tarihi, yine işyerlerinin tehlike sınıflarına göre değişiklik göstermektedir. Buna göre, 9 ve daha az çalışan olan, çok tehlikeli sınıftaki işyerlerinde yasanın yayım tarihinden en fazla iki yıl sonra; tehlikeli ve az tehlikeli işyerlerinde ise yasanın yayım tarihinden en fazla üç yıl sonra şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. 10 ve üzeri çalışan olan işyerlerinde ise, yasanın yayım tarihinden en çok bir yıl sonra iş sağlığını ve güvenliğini tesis etmeye yönelik tüm şartlar yerine getirilmiş olmalıdır.

Tüm Çalışanlar için İş Güvenliği

Yukarıda da belirtildiği gibi İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun düzenleme yaptığı bir diğer alan da kanunun kimlere uygulanacağıdır. Yapılan incelemede kanunun bu konuda oldukça kapsayıcı düzenlemelere gittiği anlaşılmaktadır. Buna göre, yürürlükte olan yönetmelikle sadece tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfına giren maden, tersane ve fabrika gibi yerlerde çalışanlar iş güvenliği kapsamına alınmaktadır. Buna karşın, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'yla riskli ve risksiz (otel çalışanı, kuafor, kamu çalışanı vb.) işletmelerde çalışanların tamamının iş güvenliği kapsamına alınması hedeflenmektedir. KOSGEB verilerine göre, 2008 yılında İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamındaki çalışan sayısı yaklaşık 10 milyon iken, hazırlanan yeni İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'yla beraber yaklaşık 11 milyon çalışan daha iş güvenliği kapsamına alınacaktır.

Sürekli İyileştirme Kavramı ve Risk Değerlendirmesi

Son olarak İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile daha önce yürürlükte olan İş Sağlığı ve Güvenliği yönetmeliğinde yer almayan "Sürekli İyileştirme Kavramı"nın, tüm işletmelerde yerleştirilmesi amaçlanmaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü Kasım Özer, Ekoteknik İş Sağlığı Güvenliği ve Çevre Dergisi'ne verdiği röportajda⁶, geçmiş yıllarda işyerlerinin kuruluş iznine uygun olarak kurulup kurulmadığı tespit edilirken iş

⁵ Bunlara ek olarak, İş Sağlığı ve Güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere görevlendirilen işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarının görevlerini yerine getirmelerinden doğan hak ve yetkileri, işverenler tarafından hiç bir şekilde kısıtlanamayacaktır. Aykırı durumlarda, görevlendirilen kişilerin kanundan doğan hak ve yetkilerini kısıtlayan işveren veya işveren vekiline 500 TL idari para cezası verilecektir.

⁶ <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/İş Sağlığı ve Güvenliği gm.portal?page=haber&id=160ekotek>

sağlığı ve güvenliği konusunda eksik bulunmaması hususunun da göz önünde bulundurulduğunu ve bu konuda eksikliği olmayan firmalara işletme belgesi⁷ verildiğini ifade etmiş; ancak bu uygulamadan vazgeçtiğini çünkü bir kez belgeyi alan firmaların daha sonra yükümlülüklerini yerine getirmekten imtina ettiklerini vurgulamıştır. Bu durumun önüne geçebilmek için, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'yla tüm işletmelerde kuruluş aşamasında risk değerlendirmesi⁸ yapılması şartı koşulmuştur. Buna göre, işverenler, işyerlerinde özel risklerden etkilenebilecek çalışanların durumunu da kapsayacak şekilde sağlık ve güvenlik yönünden risk değerlendirmesi yapmakla yükümlüdür. Risk değerlendirmesi, işverenlerin almaları gereken koruyucu önlemlere ve kullanılması gereken koruyucu ekipmana karar vermelerine yardımcı olacaktır. Çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla ilgili işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde, risk değerlendirmesi yapılmadığında işyerinin faaliyetleri durdurulacaktır.

Sonuç

İş kazaları ve meslek hastalıkları istatistikleri göz önüne alındığında, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'ndan önce yürürlükte olan İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinin çalışanların can güvenliklerini sağlama noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi çalıştırma zorunluluğunun tüm işyerlerini kapsayacak şekilde değiştirilmesi, tüm çalışanların kapsam altına alınması ve tüm işletmelere sürekli iyileştirme için risk değerlendirmesi yapılması zorunluluğunun getirilmesi, iş güvenliğini sağlamaya yönelik önemli adımlardır.

⁷ 03.09.2008 tarihinde yürürlüğe giren Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik ekinde yer alan sanayiden sayılan işlerin yapıldığı, 50 veya daha fazla işçi istihdam edilen işyerlerinin işletme belgesi alması zorunlu hale getirilmiştir.

⁸ İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği Taslağı, madde 6'ya göre risk değerlendirmesi; tüm işyerlerinde kuruluş aşamasından başlamak üzere tehlikeleri tanımlama, riskleri analiz etme ve kontrol altına alma ve yapılan çalışmaların gözden geçirme aşamaları izlenerek gerçekleştirilir. Ayrıca aynı yönetmelik taslağında risk analizi tanımı madde 8'de şu şekilde verilmiştir; öncelikle tespit edilmiş olan tehlike veya tehlike kaynaklarının her biri ayrı ayrı dikkate alınarak bu tehlikelerden kaynaklanabilecek muhtemel riskler ve bu risklerden kimlerin, nelerin, nasıl, hangi sıklıkta ve şiddette zarar görebileceği, toplanan bilgi ve verilerle birlikte uygun yöntemlerden biri veya birkaçı bir arada kullanılarak analiz edilir. Elde edilen sonuçlar yazılı hale getirilir. Analiz edilen riskler derecelendirilmek üzere etkilerinin büyüklüğüne göre önem ve öncelik sıralamasına tabi tutularak yazılı hale getirilir.

dır. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinin bir çok eksikliğini tamamlamaya yönelik olarak hazırlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yeterli denetim eşliğinde uygulanırsa önümüzdeki yıllarda iş kazalarının ve meslek hastalıklarının azalması beklenebilir.